

Naujienu Antroji Dalis

NR. 778

CHICAGOS LIETUVIŲ LITERATŪROS DRAUGIJOS LEIDINYS

XXI METAI

PIRČIUPIO TRAGEDIJOS KALTININKAI

Anglų ir mūsų spaudoje užsiminta apie 1944 m. birželio mėn. 3 d. įvykusią Pirčiupio kaimo tragediją. Tą žiaurų darbą atliko vokiečiai naciai. Bet kas prie to vokiečius privedė — ne visi žino; kaltina Eišiškių gestapą, nes jis žudė ir degino.

N. Y. Times korespondento Theodore Shabad paskelbtą š. m. liepos mėn. 26 d. žinią perspausdino rugpiūčio 11 d. laidoje Darbininkas, o iš jo rugp. 16 d. — Draugas, kad Pirčiupio kaimo tragedijos vyriausias žudikas yra kompartijos laikraščio "Tiesos" redaktorius žydas Henrikas Zimanas.

Ši žinia teisinga, nes atsargiom užuominom iš susirašinėjimo jau buvo patirta, kad Rudnikų girioje veikę sovietiniai partizanai, — sovietiniu terminu banditai, — buvo vadovaujami Zimano.

Neatskleidžiant susirašinėjimo autorių, Pirčiupio tragedijos kaltininkus galima atpažinti ir iš sovietų išleistos 1958 m. iliuzijoje, Vinco Uždavinio parašytos, brošiūros "Pirčiupio kaimo tragedija". Prie šios tragedijos prisidėjo ir to kaimo kai kurie gyventojai.

Brošiūroje parašyta: "... Prašvito gražus 1944 m. birželio trečiosios rytas. Iš už Rudnikų girios patekėjusi saulė nušvietė medžių viršūnes, praskiskverbė į lankas ir pievas... Nubudusi Saliomėja Brazaitienė žadina sūnelį, keturiolikos metų Vytuką. Jis turi į mišką tėvui ir broliui priešpiečius nunešti. Vakar ji pati net prie Rudnikų buvo nuėjusi, o šiandien partizanai žadėjo arčiau miškuose pasirodyti. Vytukas kelius žino, tėvo signalinius ženklus iš tolo supranta..." (14 psl.).

"... Saulutei debesyse įsivysčius ir lengvam lietučiui krapnojant, apie pusiau devintą valandą ryto iš Vilniaus pro Pirčiupio kaimelius Eišiškių pusėn pravažiavo kelios kariškos vokiečių štabo mašinos... Tik už dviejų trijų kilometrų į pietus nuo Pirčiupio, ten, kur nuzvimbė ankstyvojo ryto mašinos, staiga pasigirdo automatų šūvių salvės. Šaudoma buvo iš miško į plentą ir atsišaudoma iš plento į mišką. Karo meto šūviai — ne naujiena, įprasta, tik kai iš tos pusės, kur įvyko susišaudymas į Senojo Pirčiupio apsaugos punktą tebėgo sužeista ranka vokiečių kareivis ir papasakojo, kad partizanai penkis gestapininkus nušovė ir tiek pat paėmė į miškų nusivėdė — susirūpino, sunerimo pirčiupiečiai, nujautė būsiant negera. Tik niekam į galvą neatėjo, kad visas tas įvykis taip žiauriai ir tragiškai pasibaigtų..." (19 psl.).

Iš Pirčiupio kaimo sovietinis

partizanas Vincas Brazaitis buvo sumanus žmogus, tad suprato, kad toje vietoje vokiečius liesti neverta, nes nukentės pirčiupiečiai. Tačiau jų vadas, bene Zimanas, paaikšino, jog sovietinė armija jau netoli, todėl, jei kaimas bus sudegintas, sovietinė valdžia atstatys gražesnę, o jei keli buožės bus sušaudyti — nuostolio nebus. Mat, jie tikėjo, kad vokiečiai, keršydami už partizanų rėmimą, gyventojus išvays darbams į Vokietiją, kaimą gal sudegins taip, kaip padarė 1943. IX. 30 su Sarkiškių kaimu.

"... Apie vienuoliktą valandą pasigirdo pietų pusėje dundės ir mašinų maurojimas. Greit tarpmiškės plentas ėmė spaudyti sunkvežimius, pilnus hitlerinių kareivių... (20 psl.). Apie keturis šimtus kareivių pakriko po Pirčiupio pirkias, klonus, klėtis ir rūsius... Visus vyrus, moteris, vaikus — visus, kas tik gyvas buvo, varė iš trobų į kaimo aikštę pamiškėje..." (21 psl.).

"... Paskui iš mirties rato buvo išskirti devyni žmonės, nuvaryti į Senąjį Pirčiupį ir uždaryti vienoje apsaugos punkto pirkioje... Prieš tai jie buvo įspėti, kad negrįžtų atgal į Pirčiupį, nes kaimas esąs sudegintas už tarybinių partizanų rėmimą ir dalyvavimą jų būriuose, o visi kaimo gyventojai išvežti į Vokietiją... O iš tikrųjų visiems mirties rate likusiems Pirčiupio gyventojams ir atsitiktinai patekusiems žmonėms buvo ruošiamas kelias ne į Vokietiją... Jiems buvo ruošiamos laidotuvės degančių kaimo trobesių liepsnose..." (24 psl.).

Iš brošiūroje paskelbtų 39 Pirčiupio kaimo šeimų sąrašo, atpažįstamos 6 šeimos, kurios davė 9 aktyvius sovietams partizanus. Štai jie:

Antano Babilčiaus du sūnūs, Kazys ir Stasys, buvo sovietinių partizanų būriuose Rudnikų girioje, todėl visa šeima įspėta pasišalino ir išliko gyva, dabar gerai gyvena.

Vincas Brazaitis, vienas pirmųjų Rudnikų girios sovietinis partizanas. Sudegė jo žmona ir 14 metų sūnus, nes Brazaitienė netikėjo, kad taip greit įvyks egzekucija, todėl nepasišalino iš kaimo. Po karo Vincas Brazaitis dirbo Trakų rajone partorgu, kurį 1946 m. ties Versekos kaimu lietuvių partizanai nubaudė mirtimi ir sušaudė.

Vladas Jalmokas buvo Rudnikų girioje partizanu, dabar dirba Vilniuje.

Jonas Kavaliauskas buvo vienas pirmųjų Pirčiupio kaimo sovietiniu partizanu Rudnikų girioje. Su juo buvo ir vyresnysis sūnus Stasys. Vėliau abu žuvo nuo lietuvių partizanų kul-

MIK. IVANAUSKAS — "PIKTOJI DVASIA"
(Iš parodos Theodore Roosevelt mokykloje, Cicero)

B. KLOVAS

PABALTIO VALSTYBĖS DIDŽIŲJŲ KARO METO ŽAIDIME

Mes praradome savo laisvę ir nepriklausomybę taip lengvai ir greitai, kaip ir sapnuoti niekas nesapnavo, kad galima taip greitai palikti svetimųjų vergais. Be jokių kalbų, šūkių ir šūvių, net ir iš tų, kurie per visą nepriklausomybės laikotarpį tarėsi esą Lietuvos gelbėtojai ir tik jie težiną tikrą kelią į Lietuvos gerbūvį ir saugumą. Brangiai atsiėjusi pamoka — kaip lengva nepriklausomybę prarasti ir kaip sunku ją atgauti.

Dabar, po dvidešimt penkerių metų, mes mėtomės po kraštutinius: ir vienus kaltinam, kas nėra pakaltinami, o kitus giriam, kurie nėra girtini.

Yra įsivyravusi keista pažiūra, kad lyg dėl visų mūsų nelaimių ypatingai yra kaltas prez. Rooseveltas, o geriausias ir tikriausias mūsų gynėjas ir net viso pasaulio gynėjas nuo komunizmo yra Churchillis. Visos nelaimės esą kilusios tik iš to, kad prez. Rooseveltas daręs

kū. Alfredas Kavaliauskas dabar milicijos leitenantas.

Stasys Saulėnas buvo sovietinis partizanas, vėliau lietuvių partizanų nuteistas ir sušaudytas. Šeima nepaliesta.

Juozas Uždavins, Motiejaus sūnus, buvo aktyvus sovietinių partizanų rėmėjas ir ryšininkas, po kaimo egzekucijos — aktyvus partizanas.

Stasys Aladavičius buvo sovietinis partizanas, bet kažkodėl jį įtarė esant saugumo policijos agentu ir sušaudė.

Pirčiupio kaimas buvo sudegintas su 119 žmonių. Vieni pirčiupiečiai sovietinius partizanus rėmė nuoširdžiai, — kiti — bijodami keršto. Sylą B.

viską įtikti rusams ir visai neturėjęs ar net nenorėjęs turėti jokio supratimo, kad rusai yra didžiausias pokarinio laikotarpio pavojus. Jis net buvęs trumparegys. Jei kas negerai po karo, tai tik reikia neigiamai vaizduoti prez. Rooseveltą ir atsakymas bus savaime lengvai rastas.

Bet ar iš tikrųjų taip yra? Ar tai galima parenti faktais?

Kitas klausimas kyla, ar Churchillis buvo jau toks viską pramatantis pranašas, kada jis buvo valdžioje ir ar viską darė tiems komunistams sulaukyti? Churchillis laikomas sukūręs geležinės uždangos terminą. Tai ir yra teisinga. Bet faktai rodo, kad jis ir buvo vienas iš tų architektų, kuris tą geležinę uždangą ir užleido Rytų ir Vidurio Europoj. Todėl nieko nėra stebėtino, kad jis gerai žinojo, kaip savo kūrinių tinkamai pavaldinti.

Prez. Rooseveltas mirė dar tik pradėjęs just sovietų kėslus. Churchillis buvo tuo atžvilgiu laimingesnis: jis turėjo dar progos pabūti valdžioje, kai Europa ir pasaulis suskilo į dvi dalis; ir dar priėjo turėjo laiko net parašyti savo atsiminimus, kaip jam viskas atrodė ir pasiteisinti, kad jis nebuvo toks blogas pavergtųjų draugas, kaip iš tikrųjų įvyko.

Tarptautinės teisės atžvilgiu, ar prez. Rooseveltas būtų Pabaltijo valstybes "pardavęs" ar ne, tas mūsų bylos pagrindų nekeičia. Tarptautinės teisės atžvilgiu rusai vis tiek yra mūsų užpuolikai.

Klausimas tėra statomas tik tarptautinės moralės ir politikos plotmėj, ar iš tikrųjų prez.

Rooseveltas viską "pardavė", pats nieko sau už tai negaudamas, ir dar net kas jam visai nepriklausė, kai Hitleris sugebėjo dar gauti net septynis milijonus aukso markių už vieną Suvalkų krašto kampą.

Karo metu nei amerikiečiai, nei anglai nepadėjo ir negalėjo padėti mums nei kariniai, nei medžiaginiai imant visas karo meto sąlygas, kaip tuo metu buvo. Juk dėl Lenkijos prasidėjo karas. Lenkai žymiai prisidėjo kariniai, gindami Britų Imperiją ir jos interesus Afrikoje ir Italijoje. Bet Varšuvos sukilimo metu jokios medžiaginės ar karinės pagalbos iš niekur nesulaukė.

Vienas dalykas būti privačiu piliečiu ir reikšti savo nuomones. Visai kitas dalykas yra būti valstybės vyru ir daryti sprendimus. Valstybės vyrus mes apsprendžiame ne pagal jų žodžius, bet pagal jų sprendimus ir darbus, kai jie yra valdžioje, bet ne pagal gražiausius ir tiksliausius terminus sukurtus, apleidus valdžios vietas.

Tarptautinės moralės ir politikos plotmėje mes ir šiandien remiamės prez. Roosevelto administracijos pareiškimais mūsų byloje. JAV-bių nusistatymas nėra pasikeitęs nuo jo laikų. Net karo įvykiai ir visi patarėjai prez. Roosevelto nusistatymo nesugebėjo pakeisti, kad ir kaip svariais argumentais jie besinaudojo jį įtikinti mus nurašyti.

Prieškarinės nuotaikos

Churchillis buvo tipiškas anglų politikos atstovas. Jam Reinas buvo anglų interesų riba. Kas į rytus už Reino, — jo neinteresuota. Dar nebūdamas valdžioje prieš karą, jis buvo nuomonės, kad anglai turėtų patenkinti Vokietijos reikalavimus, duodant jiems pritarimą pasikeisti savo rytines sienas. Tik skundėsi, kad per trumpus viltes metus neatsirado progos tai įvykdyti. (Churchillis I t., psl. 30).

Nesunku suprasti ir be paaiškinimų, kokias ir kieno rytines sienas jis turėjo galvoje ir kieno sąskaita jis buvo taip didžiadvasiškai nusiteikęs. Tai buvo ne Anglijos sienos ir kodėl nepatenkinti nepasitenkinusiųjų, kurie taip trokšta būti patenkinti? Tos rytinės sienos vis tiek suteikė jam progos pareikšti savo didžiadvasiškumą, jam jau atėjus į valdžią. Tik tie, kuriuos jis patenkino, nebuvo vokiečiai, bet rusai.

Churchillui nebuvo svetimas patyrimas, "kad valstybės vyrai nėra pašaukti tikrai spręsti legvus klausimus. Tie dažnai patys savaime išsprendžia". (Churchillis I t., psl. 363). Bet, deja, kaip laikas parodė, jam irgi neetko kitokių klausimų spręsti, kaip tik lengvus, kurie ir patys savaime būtų išsprendę. Didelių klausimų taip ir nebevaliko laiko ir progos spręsti, nes sunkieji klausimai ir šią dieną dar nėra išspręsti.

Prieškarinis laikotarpis parodė praktiškai, ypač kaiėjo

Mielą svečią prof. Mykolą Biržišką, 1960 metais pasitinka savo kieme Matilda Barniškiene, 1919 Hyperion Ave., Los Angeles. Lietuvos literatūros istorikas, Lietuvos nepriklausomybės deklaracijos pasirašytojas prof. M. Biržiška mirė Los Angeles mieste 1962 m. rugpjūčio 24 d. 80 metų sulaukęs.
Foto L. Briedis

kova dėl Austrijos, Čekoslovakijos, Pabaltijo valstybių, kad Vakarų demokratijos nusileidinėjo prievartai tiek ilgai, kiek jos pačios ar jų interesai nebuvo tiesioginiai paliesti. Prievolės ir garbės kelias, kuris buvo taip pat joms sveikos nuovokos ir protingumo kelias, nebuvo pabotus.

"Įsitikinimas, kad saugumas gali būti pasiektas, numetus mažą valstybę vilkams, yra fatališkas apsigavimas". (Churchillis I t., psl. 304). Bet praktika rodo, kad nevisada sveika nuovoka ir protingumas lemia valstybės vyrų veiksmus. Kai jie patys atsiduria valdžioje, kiek jie tų mažų valstybių numeta patys vilkams?

Sovietai įžengia į karą prieš

Vokietiją

Churchillio biografas Broad rašo, kad Churchillis ir prez. Rooseveltas planavo tik pergalei. Stalino akiratis buvęs platesnis ir jis žvelgęs toliau į ateitį: jam karo tikslai ir taikos tikslai buvo vienas ir nedalomas dalykas - sovietų komunizmo pastūmėjimas pirmyn. Vakaruose valstybės vyrai galį būti patenkinti, kovodami prieš diktatorių teisingumo vardu, visai negalvodami ką nors laimėti savo tautoms. Kremliaus valdovai nesilaikė tokių aukštų principų: jie siekė, kad karo pergalės pastūmėtų jų ambicijas toliau, padarant pasaulį saugesnį komunizmui. (Broad, psl. 162-163).

Pats Churchillis prisipažįsta, kad daugiau kaip metus po to, kai Rusija įstojo į karą, ji buvo daugiau našta, kaip pagalba. (Churchillis, III t., psl. 395).

Tokių išpėjimų buvo iš visur. Tik nebuvo noro klausytis. Net ir Turkų konsulas 1940 m. spalio m. 7 d., prieš Edenui atvykstant į Jordaną, sakė karaliui Abdullah, kad rusai negali efektyviai padėti jokiai pusei. Spalio 18 d. karalius Abdullah pakartojo tai Edenui, kai tas atsilankė pas karalių, dar prieš išskrisdamas į Maskvą.

Nežiūrint viso to, sovietai sie-

kė savo tikslų ir jokių nuolaidų nedarė. Net vertė vakariečius daryti jiems nuolaidas. Sovietai buvo agresyvūs "salesmenai", kaip sakoma Vakaruose, ir kišo savo prekę visur ir kiekviena proga. Jie siekė visomis priemonėmis, kad būtų pripažinta visi jų užgrobimai, kurie buvo sutarti su Hitleriu ir kartu su juo įvykdyti, nežiūrint, kad jie kovojo su Hitleriu.

1941 m. liepos 18 d. Stalinas rašo Churchillui, kad vokiečių padėtis būtų buvęs daug geresnė, jei sovietų kariuomenė būtų turėjus sutikti vokiečių užpolimą ne prie Kišenevo, Lvovo, Brastos, Kauno ir Viborgo, bet prie Odesos, Kamenec-Podolsko, Minsko ir Leningrado priemiesčių.

Tuo savo laišku Stalinas netiesioginiai teisina savo užgrobimus kariniais sumetimais. Gyvenimo faktai tai nepatvirtino. Bet Stalino laiškas vakariečius įtikino, kad sovietams reikia saugumo, tik ne kitiems, ypatinai iš sovietų pusės. Jei rusai nebūtų užėmę Pabaltijo valstybių, Besarabijos ir Suomijos dalies, tai tikrai kariškai jų padėtis nebūtų buvęs silpnėnė, bet dar būtų buvęs stipresnė ir jie būtų turėję žymiai daugiau laiko susiorganizuoti ir pasipriešinti stipriau, kaip kad iš tikrųjų įvyko, sukisdami dideles mases savo kariuomenės į vokiečių maišą. Vokiečių pasiruošimas užimti Pabaltijo valstybes būtų buvęs žinomas visiems. Suomiai vargu ar būtų įsileidę vokiečių bazių. Vokiečiams, kaip užpolitikams, tikrai būtų ėmę daugiau laiko pražygiuoti Pabaltijo valstybes prieš gyventojų valią. Dabar tik įvyko Blitzkrieg ir vokiečiai lengvai atsidūrė prie Leningrado ir Maskvos priemiesčių, nekaltant apie Odesą, Kamenec-Podolską, Minską.

1941 m. liepos 21 d. Harry Hopkins ir JAV ambasadorius Londone Winant pasimatė su Edenu. Amerikiečiai pareiškė Edenui, kad prez. Rooseveltas yra labai susirūpinęs, kad anglai

nesusirūštinę jokiais pažadais dėl sienų klausimų prieš taikos sutartį: JAV, jei įstos į karą, nenori būti surištos jokiais kitų pažadais, apie kuriuos JAV vyriausybė nieko nežino. (Edenas, psl. 316).

Sovietams, kurie buvo susirūštinę su Hitleriu, buvo nepatogu ką nors prašyti iš Vakarų. Bet jiems to ir nereikėjo daryti. Anglai buvo pirmieji, kurie pasukė į pagalbą sovietams: jiems buvo svarbu turėti sovietus savo pusėje. Stalinas tai gerai nujautė.

Edeno vizitas Maskvoje

Prasidėjus sovietų - vokiečių karui, Stalinas visai nepageidavo jokių vakariečių laukytojų, kurie nebuvo kvalifikuoti svarstyti karo tikslų ir pokarinės politikos.

1941 m. lapkričio 8 d. Stalinas primena Churchillui, kad sovietų - anglų santykiai yra neaiškūs, ir tai esanti dviejų aplinkybių išdava: 1. nesą aiškaus susitarimo tarp dviejų šalių dėl karo tikslų ir pokarinės taikos organizacijos, ir 2. nesą jokios bendros pagalbos sutarties tarp dviejų šalių.

Churchillis nebuvo mėgėjas užsiiminėti pokarinėmis problemomis. Todėl 1941 m. gruodžio mėnesį, kai japonai pradėjo karą su JAV, o taip pat grėsė tikras pavojus Britų Imperijai Toluose Rytuose, anglai sujudo. Churchillis vyksta į Washingtoną, o Edenas išsiruošia į Maskvą.

Vykstant į Maskvą, Edenui buvo duotos instrukcijos, jei Stalinas keltų vakarinių Rusijos sienų klausimą, atsisakyti eiti toliau kaip pirmutiniai du Atlanto Čarterio straipsniai pasitarimuose su Stalinu. (Edenas, psl. 329).

Sovietų tikslas buvo visai kitas. Jiems rūpėjo pasiekti bet kuriuo būdu, tiesioginiai ar netiesioginiai, slapta ar viešai, kad Pabaltijo valstybių užgrobimas būtų anglų pripažintas. Jie siekė bet kuria kaina, kad jų smurto veiksmai būtų pateisinti.

Pirmą dieną Edenui pasimačius su Stalinu, pastarasis įteikė jam du trumpus sutarčių projektus. Vienas lietė karinę sąjungą karo metu, o kitas numatė bendrą veiklą, sprendžiant pokarines problemas Europoj, kad būtų išvengta nauja Vokietijos agresija. Antrasis projektas turėjo slaptą protokolą, aptariantį smulkiai Europos sienas. Tas protokolas parodė, kad visos Londono viltys aprėžti sienų svarstymą Atlanto Čarterio bendrais terminais buvo beviltiškos. Sovietai turėjo savo idėjas: jie turi gauti 1941 m. sienas su Suomija ir Rumunija ir atgauti Pabaltijo valstybes. Edenas buvo priverstas aiškintis Stalinui, kad dėl to slauto protokolo jis turįs pasiinformuoti su Kabinetu. Maiskis, Sovietų Ambasadorius Londone, įkišo savo trigrašį: Net dėl sovietų

CHICAGO SVARIAUSIAS IR
MODERNISKAUSIAS DARŽAS
BUČO DARŽAS
WILLOW WEST INN
AND PICNIC GROVE
83rd and Willow Springs Road
WILLOW SPRINGS, ILL.

sienu! Edenas atsakė, kad sienų klausimas turi būti pirma išnagrinėtas su bendradarbiais Londone. Ta pačia proga Stalinas kalbėjo apie Vokietijos padalinimą, duodant Lenkijai žemių ligi Oderio. Tai buvo dar tik 1941 m. galas.

Taip, kaip Stalinas norėjo 1941 metais, ir įvyko 1945 m. po karo. Anglai gerai žinojo Stalino reikalavimus. Todėl veltui jų krokodilo ašaros dėl nelaimingų Rytų Europos tautų.

Maskvoje Edenas turėjo ir savo deklaraciją paruošęs. Bet Stalinas skaitė anglų deklaraciją per daug bendrą ir prilygino ją algebrai: jo pasiūlymai esą aritmetiški. Stalinas neneigė algebros, bet duodas pirmenybę praktiškai aritmetikai. Toji praktiškoji aritmetika buvo tuojuo pripažinti 1941 m. sovietų sienas. Kitaip, jo nuomone, jokio susitarimo nebūsią. Stalinas galvojęs, kad Atlanto Čarteris esąs nukreiptas prieš tuos, kurie nori dominuoti pasaulyje. Pasikalbėjęs su Edenu, Stalinas atradęs, kad tas Čarteris esąs nukreiptas prieš Sovietų Sąjungą. (Edenas, psl. 343).

Molotovas irgi neužmiršo išnaudoti visas progas Edena apšviesti. Jis aiškino anglui, kad sovietai kalbą apie bendrus karo tikslus, dėl kurių abi pusės kovoja. Vienas svarbiausių tų tikslų ir esąs sovietų vakarinės sienos. Tuo reikalu sovietai nematę jokios paramos iš Didž. Britanijos. (Edenas, psl. 344). Molotovo nuomone, nesutariant dėl sienų, nesą jokio pagrindo pasiekti susitarimo tarp Sovietų Sąjungos ir Didž. Britanijos.

Tuo metu, kai Edenas derėjęsi Maskvoje, Churchillis plaukė per Atlantą pasimatyti su prez. Rooseveltu. Perskaitęs Atlanto Edeno telegramas, Churchillis griežtai reagavo į tokius sovietų reikalavimus, pripažinti Pabaltijo valstybių užgrobigumą. 1941 m. gruodžio 20 d. jis siunčia iš Atlanto Privataus Antspaudo Saugotojui (Lord Privy Seal) Attlee raštą, kad Stalino reikalavimai, kiek liečia Pabaltijo valstybes, Suomiją ir Rumuniją, yra tiesioginiai priešingi pirmam, antram ir trečiam Atlanto Čarterio straipsniams. Negavus iš JAV pritarimo, negalį būti jokio slapto ar viešo, tiesioginio ar netiesioginio susitarimo tuo reikalu: laikas nesąs atėjęs spręsti sienų klausimus, kurie tegali būti išspręsti tik Taikos Konferencijos, kada karas bus laimėtas. (Churchillis, III t., psl. 629-630).

Tą pat dieną, tai yra gruodžio 20 d. jis praneša tiesiog Edenui, kad Rusijos saugumas prie vakarinių sienų būsiąs vienas Taikos Konferencijos reikalų. Vykstant į JAV, kelti tą sovietų sienų klausimą su prez. Rooseveltu esą net neformaliai nepatogu. Kaip toliau pamatysime, būtų buvę žymiai geriau, kad tas klausimas tuo metu ir būtų buvęs iškeltas.

Anglų karo kabinetas, pirminkaujant Attlee, pilnai sutiko su Ministerio Pirmininko nuomone ir telegrafavo Edenui į Maskvą, kad jis negalįs eiti toliau, kaip sutarta, pirma Lon-

Londono moteriškų skrybėlių gamintojas paruošė šią skrybėlaitę šiam rudeniu ir žiemai. Ji apsaugos moteris nuo vėjo ir sniego.

done nepasitaręs su jais, taip pat su JAV ir Dominijomis, kas galį būti padaryta tik Edenui grįžus iš Maskvos.

Paskutinę dieną iš ryto dar esant Maskvoje, Edenas siunčia Churchillui telegramą, kad Stalinas nuoširdžiai norįs karinio susitarimo, bet pastarasis nepasirašysiąs, kol anglai nepripažins sovietų sienų. Esą anglai turi tikėtis nuolatinį nesupratimų tuo klausimu. (Edenas, psl. 352).

Sugrįžęs iš Maskvos, 1942 m. sausio 5 d. Edenas raštu pilnai išdėstė visą derybų eigą su sovietais. Pačią pirmą dieną, kaip jau minėta, Stalinas Kremliuje pareiškė Edenui, kad sovietai pageidauja, kad būtų atstatytos 1941 m. sienos, atsižvelgiant į Sovietų Sąjungos specialius interesus taip, kaip buvo prieš vokiečiams užpuolant, kas liečia Pabaltijo valstybes, Suomiją ir Besarabiją. 1941 m. gruodžio 17 d. per antrąjį pasikalbėjimą Stalinas darė į Edena spaudimą, kad Jo Didenybės Vyriausybė tuojuo pripažintų Sovietų Sąjungos atėities sienas, ypatingai atsižvelgiant į Pabaltijo valstybių įjungimą į Sovietų Sąjungą ir 1941 m. Sovietų-Suomijos sienas. Tai buvo kalbėta ir per trečią pasimatymą su Stalinu gruodžio 18 d. Stalinas davė aiškiai suprasti anglams, kas yra jo kaina, kad būtų pasirašytas anglų-sovietų susitarimas.

Churchillis buvo sunervintas tokiais Edeno atsivežtais pranešimais iš Maskvos apie Sovietų teritorines ambicijas, ypatingai kas liečia Pabaltijo valstybes. Jis neturėjęs jokios abejonės tuo metu, kur yra tiesa: Pabaltijo valstybės turi būti suverinės ir nepriklausomos. (Churchillis, III t., psl. 695).

1942 m. sausio 8 d. Churchillis rašo Edenui, jog anglai niekada nepripažino 1941 m. Rusijos sienų, išskyrus tik *d e f a c t o*, nes tai buvo įgyta užpuolimo veiksmiais, gėdingai susitarus su Hitleriu. Pabaltijo valstybių perleidimas Sovietų Sąjungai prieš pačių žmonių valią būtų priešinga visiems principams, dėl kurių anglai kovoja šiame kare ir suterštų visą anglų reikalą. (Mano pabraukta). Jokių atveju negalį būti klausii-

mo nustatinėti sienas prieš Taikos Konferenciją. Churchillis žinąs, kad ir prez. Rooseveltas laikosi griežtai tų pačių pažiūrų. Prez. Rooseveltas nevieną kartą pareiškęs Churchillui savo pasitenkinimą dėl anglų užimtos griežtos linijos Maskvoje. (Churchillis, III t., psl. 695).

Tuo savo raštu Churchillis davė suprasti savo Užsienio Sekretoriui, kad neturį būti jokių abejonų dėl Britų Vyriausybės laikysenos, kurios priešakyje jis stovi. Jis, Churchillis, laikosi tų laisvės ir demokratijos principų, kurie yra išreikšti Atlanto Čarteryje ir tie principai ypatingai turi būti gerbiami, kur yra keliamas koks teritorinis klausimas: visi teritoriniai klausimai turi būti palikti Taikos Konferencijai spręsti. (Churchillis, III t., psl. 696).

Tas Edeno vizitas ir Stalino reikalavimų slėpimas nuo viešumos turėjo toli einančias pasekmes mums visiems ir visam pasauliui. Todėl yra įdomu pasiekti, kaip tą viską vaizduoja asmuo, kuris mūsų byloje yra nesuinteresuotas.

Jau minėtas Churchillio biografas Broad rašo, kad Churchillis buvo gerai informuotas apie derybų eigą Maskvoje. Bet jis, nuvykęs į Washingtoną,

vaizdavo prez. Rooseveltui, kad anglai kietai laikosi. Prez. Rooseveltas gyrė tokią anglų kietą laikyseną. Bet Churchillis slėpė nuo prez. Roosevelto sovietų statomus reikalavimus, kas buvo blogiausia apie Stalina ir jo bendradarbius. Churchillis buvo labiau susirūpinęs išlaikyti amerikiečius geruose santykiuose su rusais ir nevaizduoti rusus, kaip daug reikalaujančius. To neatidengimas, kaip rašo Broad, turėjo lemtingas pasekmes visam pokario pasauliui. (Broad, psl. 164-165).

Prez. Roosevelto tariamos iliuzijos apie sovietus ir buvo vienas tos Churchillio elgsenos padarinys: nesakyti savo draugui visos tiesos. Tas pats įvyko, kaip toliau matysime, ir su Churchillio "procentais".

Anglų - Sovietų sutartis

Japonams pradėjus karą su vakariečiais ir to pasekoje pradėjus braškėti Britų Imperijai Tolimuose Rytuose, anglai pradeda nervuotis ir tai veikia jų politinę galvosena. Visi principai šalin! Karas turi būti laimėtas. Kaip toje liaudies pasakojėje, principai tiems, kurie žemės kojomis nesiekia.

1942 m. sausio m. Edenas jau yra susirūpinęs, kad kaip galima greičiau būtų duotas atsakymas Stalinui į jo reikalavimus dėl 1941 m. sienų. Edeno nuomone, geriau tą atsakymą esą duoti, susitarus su JAV. Bet Pabaltijo valstybės sudaro sunkumų. Anglai nenorėtų pripažinti Pabaltijo valstybių sovietams; bet japonams įstojus į karą, tas atrodė Edenui neišvengiama, kad reikią pripažinti, jei Hitleris bus nugalėtas ir rusai baigs karą pasistūmė giliau į Europą, kaip kad jie buvo 1941 m., karui prasidedant. (Edenas, psl. 370).

Edenas gerai žinojo, kad Pabaltijo valstybių klausimas yra geriausias principinio konflikto pavyzdys tarp JAV ir Sovietų Sąjungos. (Edenas, psl. 371).

Prez. Rooseveltas suprato sovietų saugumo argumentus. Tik Edenas galvoja, kad prezidentas nebuvo įsitikinęs tuo, kas anglams atrodė savaime aišku — Rusija nesutiks su mažesnėmis

BELMAR CONSTRUCTION CO., INC. — 3021 W. 63rd St. 476-3643
Bungalow stogai — taisomi, lopomi ar naujai persmaluojami labai pigiai, pradėdant \$25.00.
2 ar 3 butų namų stogai, naujai nutepami, nusmaluojami ar kitaip taisomi pradėdant \$59.00.
Atliekame įvairius kitus pataisymus, perdirbimus, pristatome kambarius, apkalame naujai, įdedame antruosius langus, taisome kambarius ir t. t.
Parūpiname F. H. A. paskolas iš 4½%. Veltui apskaičiavimai

NELAUKITE — RYTOJ GALI BŪTI PERVELUI

Jei norite užsitikrinti nuo ugnies namus, baldus, automobilius, ar šiaip ką apdrausti, reikalaukite agento, arba brokerio, kad jis parūpintų jums polisą per mūsų kompaniją. Nelaimėi išitikus, neturėsite jokių nemalonumų.

"Mes esame pirmaklasiai nariai Chicago Board of Underwriters"

O'MALLEY & McKAY, INC.

222 WEST ADAMS STREET KAMBARYS 1043

Telefonas: Central 6-5206

Generaliniai Agentai šių Kompanijų:

American Bonding	Manhattan Fire & Marine
American Indemnity	Mercury Mutual
Casualty Mutual	Monarch
Fidelity & Deposit	National Union
Fire and Casualty of Conn.	New York Fire
LaSalle Casualty	Security Insurance
Gibraltar Insurance	United States Fire
The Hanover	Universal Insurance
Highway Insurance	Western Fire & Casualty
The Home	California Life
Interstate	

sienomis, kurias ji turėjo, vokiečiams užpuolus.

Ir kaip prez. Rooseveltas galėjo būti tuo įsitikinęs, jei patys anglai slėpė nuo jo tuos rusų reikalavimus? Jis galvojo, kad rusai nenori svetimų žemių, kaip jis buvo pačių anglų informuotas apie rusų geras intencijas. Nežiūrint visų apylostovių, dalykas negali būti taip jau savaime aiškus ir, be to, dar esant kitaip informuotas.

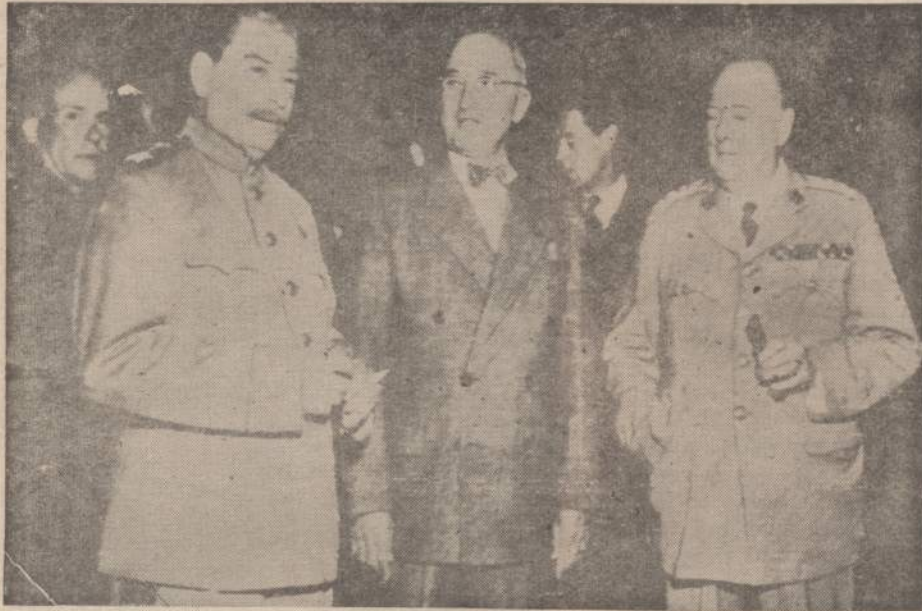
Edenui atrodė protinga susiristi su rusais, kaip galima greičiau, sutartimis. Esant to meto karo padėčiai, JAV vyriausybė taip nebuvo įsitikinusi.

Edenas siūlė dvi išeitis. Pirmoji — laikui atėjus, remti sovietų reikalavimus į bazes šalyse, kurios yra Rusijos kaimynės prie Baltijos ir Juodosios Jūros. Antra išeitis, kurią buvo pasiūlęs Britų ambasadorius JAV-bėse lordas Halifaksas, irgi jam atrodė gera — anglai turėtų sukurti taikos metu su sovietų reikalavimais kontroliuoti Pabaltijo valstybėse apsaugos ir užsienio politiką.

Anglų Karo Kabinetas buvo labai abejingas, kad yra protinga sutikti su Stalino reikalavimais. Beaverbrookas buvo Kremliaus garsiakalbis Kabinete: jis rėmė visus Kremliaus reikalavimus — tiekimą, sienas, antrą frontą. Remdamas rusų reikalavimus pripažinti Pabaltijo valstybių ir Lenkijos teritorijų įjungimą į Sovietų Sąjungą, jis susidūrė Kabinete su stipria opozicija, susidedančia iš vadovaujančių asmenų, kaip Bevinas, Attlee, kurie greičiau būtų atsišalę, negu būtų sutikę su tais sovietų reikalavimais. Ir pats ministeris pirmininkas Churchillis tuo nebuvo patenkintas. Beaverbrookas sirgo astma ir tai buvo laikoma gera proga jam pasitraukti savo paties prašymu dėl sveikatos iš Kabineto, kur jis nebebuvo pagaidujamas.

1942 m. vasario 10 d. Edenas prašo lordą Halifaksą patirti prez. Rooseveltą ir Valstybės Departamento pažinimą Pabaltijo valstybių atžvilgiu ir taip pat lordo siūlomą projektą.

1942 m. vasario 17 d. lordas Halifaksas pasimato su prez. Rooseveltu. Iš pradžių prezidentas atrodė, lyg pasirošęs studijuoti sovietų kontrolės Pabaltijo valstybėse apsaugos ir užsienio reikalais problemą. Bet kitą dieną Sumner Welles užpila šalto vandens ir smulkiai išdėsto lordui Halifaksui, kad yra reikalinga sukurti naują pasaulį, paremtą principais. Nors Sumner Welles irgi pripažįstas sovietų susirūpinimą savo saugumu, bet jis manė, kad tai gali būti pasiekta, suskaldant Vokietiją, ir nėra jokio reikalo pasiglemžti Pabaltijo valstybes. Dviems dienoms po to pasikalbėjimo praėjus, Sumner Welles painformavo lordą Halifaksą, kad prez. Rooseveltas nusprendęs tiesiog kreiptis į Staliną ir esąs tikras, kad galės pasiekti susitarimo su Stalinu. Lordas Halifaksas tam buvo priešingas, pabrėždamas, kad Stalinas nori

"Trys Didieji" — Stalinas, Rooseveltas, Churchillis

pasirašyti sutartį su anglais, o ne su amerikiečiais: tokia procedūra gali Edena pastatyti į keblią padėtį. Vasario 23 d. Anglų Karo Kabinetas svarstė tą klausimą. Edenas, Karo Kabinetei sutinkant ir JAV ambasadoriui Londone Winantui pritariant, pasiuntė memorandumą, išreikšdamas savo nepasitenkinimą, kad būtų tiesioginiai pasikeičiamos nuomonėmis tarp prez. Rooseveltą ir ambasadoriaus Litvinovo dėl Britų - Sovietų sutarties.

Praėjus trims mėnesiams po Edeno vizito Maskvoje, Churchillis dejuoja, kad įvykiai jį spaudžia ir jis nebesijaučia galintis fiziniai atlaikyti tą moralinę padėtį Pabaltijo valstybių atžvilgiu. Būk mirtinoj kovo, — lyg toji mirtina kova tik ir būtų prasidėjus po to Edeno vizito Maskvoje, — nesą teisinga prisiminti didesnės naštos, kaip tąją, kurią galima pakelti, kovojant už didelį reikalą. Jo nuomonė Pabaltijo valstybių klausimu buvus ir esanti nepasikeitusi, tik jis jaučia, kad tai nebegali tęstis toliau. Churchillis, IV t., psl. 327). Ir tai buvo toji našta, kurios jis jau nebegalėjo pakelti, užmiršdamas, ką jis rašė Edenui sausio 8 d.

1942 m. kovo 7 d. Churchillis prašo prez. Rooseveltą suteikti jam laisvas rankas pasirašyti sutartį, kokios Stalinas pageidauja, kaip galima greičiau. Tačiau prez. Rooseveltas ir Valstybės Departamentas laikėsi savo nusistatymo, kad tai būtų Atlanto Charterio pažeidimas, patenkinus sovietų reikalavimus. Prez. Rooseveltas paliko jam laisvas rankas, pabrėždamas, kad JAV nieko dėl to neįsipareigoja. Churchillis nebuvo tokiu atsakymu patenkintas.

1942 m. kovo 10 d. Halifaksas pasimato su prez. Rooseveltu ir Harry Hopkins. Halifaksas rado, kad buvo nebegalima atkalbėti prezidento nuo tiesioginių kontaktų su rusais. Prezidentas siūlė pasakyti Stalinui, kad šiuo metu yra per pavojinga bet ką surašyti ant popieriaus, kai kiekvienas pripažįsta Rusijos reikalavimus dėl jos saugumo. Bet nesą jokio reikalo susirūpinti dėl Pabaltijo valstybių, nes jų ateitis priklauso nuo Rusijos karinės pažangos.

Jei Rusija iš naujo jas užims, tai nei JAV nei Didž. Britanija negalės jų išvartyti ir neišvays.

Edenas dėl to pareiškimo esmės, atrodė, neturėjo jokių priekaištų, nes jis taip dar prieš karą galvojo, atsimindamas 1939 m. britų-sovietų derybas Maskvoje. Bet jam nepatiko to pareiškimo metodas, nes jis buvo tikras, kad tai Stalino nepatenkins, o anglai turės sutikti su neišvengiamu, nieko negaudami už tai. (Edenas, psl. 376). Jis, matyti, norėjo uždirbti, kaip ir Hitleris, iš sovietų už Pabaltijo valstybių perleidimą.

Patiko ar nepatiko anglams, bet prez. Rooseveltas pasimatė su Litvinovu. Jų pasikalbėjimas nuėjo skirtingu keliu. Litvinovui buvo pasakyta, kad negali būti pasirašyta jokia sutartis, slaptai ar viešai, kuri liestų sienas, pakol karas nėra laimėtas. Prez. Rooseveltas pridėjo, kad jis pritaria svarstyti Sovietų Sąjungos saugumo klausimą ateity ir po karo rems Rusijos pastangas pasiekti "teisėto" saugumo. (Edenas, psl. 376).

Pagaliau Molotovas atvyksta į Londoną pasirašyti Anglų-Sovietų sutarties. Jis tikėjosi, kad britai sutiks pripažinti Rusijos pokarinės sienas, kaip rusams atrodė naudinga. Bet anglai surado Edeno asmenų diplomata, kuris surado išeitį, pasiūlydamas rusams 20-ties metų savitarpinės pagalbos sutartį, išleidžiant visas užuominas apie sienas. Molotovas stengėsi įtikinti, kad rusai kalba tik apie mažiausias sąlygas, kad jo vyriausybė siekianti tik atgauti teritorijas, kurias Hitleris pažeidė. Molotovas skaitė, kad rusai tik gera padarė kitus grobdami, kartu susidėjęs su Hitleriu.

JAV vyriausybės nusistatymą Pabaltijo valstybių klausimu geriausiai vaizduoja ir toks įvykis tuo metu. Tuo metu Londone buvo Averell Harrimanas, JAV ambasadorius Maskvoje. Jis pasimatė su Molotovu ir pastarajam pareiškė, kad jis nepritaria anglų-sovietų sutarčiai. Molotovas susitiko su Edenu ir buvo labai susijaudinęs, kad Harrimanas taip pareiškė. Edenas turėjo nuraminti Molotovą, paaikškindamas, kad Harrimanas nieko nežinojo apie naują projektą ir galvojo, kad reikalas

eina dėl sutarties, kur liečiamos sienos.

Galų gale, 1942 m. gegužės 26 dieną toji sutartis buvo pasirašyta Londone be jokių teritorinių įsipareigojimų tik JAV vyriausybės dėka.

1943 metų konferencijos — Kvebekas, Maskva

Po pergalingos savo 1943 metų pavasario ofensyvos sovietai vėl teiraujasi vakaruose ir nori sužinoti, ką anglai ir amerikainai galvoja apie Rusijos pokarinės sienas Vakaruose.

Amerikos viešoji opinija buvo jautri kiekvienai užuomina ir pasiūlymui pripažinti rusams Pabaltijo valstybes. Taip pat ir Suomijos reikalai turėjo žymią paramą Vašingtone.

1943 m. kovo 10 d. prieš išskrendant Edenui į Vašingtoną, Sovietų ambasadorius Maksis Londone atsilanko pas jį ir pakartoja, kad Sovietų Rusija yra nusistačiusi pasilaikyti Pabaltijo valstybes po karo ir turėti savo karines bazes Suomijoje ir Rumunijoje. Ambasadorius pridėjo, jog jis tikis, Edenas nesusirišęs jokiais pasižadėjimais dėl pokarinio stovio Vašingtone. Edenas atsakė, kad jo vizito tikslas yra grynai informacinis, išsiaiškinti su Vašingtonu rūpimais klausimais, ir Sovietų vyriausybė būsianti pilnai informuota, kas bus kalbėta Vašingtone. (Edenas, psl. 429—430).

Vašingtone Edenas tarp kelių klausimų svarstė su prez. Rooseveltu taip pat Rusijos pretenzijas į Suomiją ir Pabaltijo valstybes. Prezidentas buvo nuomonės, kad būtų galima ten praversti plebiscitą. Didelis klausimas, kuris kvaršino prez. Rooseveltą tuo metu, buvo, ar galima bendradarbiauti su Rusija dabar ir ar bus galima po karo.

Rugpiūčio mėnesyje Kvebeke susitinka anglai su amerikainais pasitarti, o taip pat pasirošė užsienių reikalų ministerių konferencijai Maskvoje.

Rugpiūčio 20 d. per pietus, kur dalyvauja Churchillis, Cordell Hull, Harry Hopkins ir Edenas, prez. Rooseveltas pareiškė, būsiant geriausia, kad užsienių reikalų ministrai Maskvos konferencijoje nebūtų su pilniais įgaliojimais. Jo motyvas buvo

tas: jei rusai keltų Suomijos ir Paabltijos valstybių klausimą, Amerikos atstovas galėsias atsakyti, kad jis neturįs jokių instrukcijų tuo klausimu ir turįs atsiklausti Vašingtono. Tokiam pasiūlymui buvo priešingas Churchillis, nes nematąs nieko gero, jei JAV vyriausybė negalinti duoti atsakymo ir tai neprišidėsia prie gerų santykių su rusais. Edenas irgi buvo nuomonės, kad konferencija tokiomis sąlygomis pasidarysianti tik bloga. Prezidentas atsakė savo kritikams, kad taip elgiantis, jis galįs išlaikyti tylą ir nepasakyti tuo klausimu.

Rugpiūčio 23 d. Edenas ir Mr. Hull turėjo trumpą, bet, kaip pirmasis sako, naudingą pasikalbėjimą apie sovietų sienas. Jie sutarę, jei jų dvi šalys turėtų daryti nuolaidas, tai turi patiekti savo reikalavimus už tai. Angliškų slengų tariant, Pabaltijos valstybės turėjo būti padarytos "bargaino" objektu.

Prieš Maskvos konferenciją įvykiais buvo susirūpinę beveik visi valstybininkai. Rugpiūčio 31 d. Pietų Afrikos Ministeris Pirmininkas Smuts rašo Churchillui laišką, įspėdamas jį, kad milžiniški pasikeitimai galį vykti pasaulinėje padėtyje ir Rusija galinti palikti pasaulinės diplomatijos šeiminkas.

1943 m. rugsėjo 5 d. Churchillis atsako Smutsui. Churchillio galvosena, yra neišvengiama, kad Rusija paliks didžiausią žemyno galybę pasauly, nusikračiusi dviejų karo galybių — Vokietijos ir Japonijos — po karo. Bet Churchillis tikįs, kad bent atstatymo laikotarpy po karo vakariečiai būsią geruose santykiuose su rusais. Kaip būsią toliau, jis savo mirtingomis akimis nepramatąs ir nesąs informuotas apie dangiškus teleskopus. (Churchillis, V t., psl. 129—130).

Deja, ir jo mirtingos akys pasirodė nesąnos tokios geros ir būtu būvę žymiai geriau, kad tuo laiku jis būtu pasirūpinęs dangiškais teleskopais. Dar net karui nepasibaigus, net dar visai neatėjus atstatymo laikotarpiui, tie tariamieji draugiški santykiai pradėjo skeldėti, nežūrint viso politikų optimizmo.

Charakteringa, kad beveik tuo pačiu metu, tai yra 1943 m. rugsėjo 2 d. kardinolas Spellmanas turėjo pusantros valandos pasikalbėjimą Baltuose Rūmuose su prez. Rooseveltu, kuris nebuvo toks didelis optimistas, kas lietė bendradarbiavimą su rusais. Jų kalba sukosi apie keturių didžiųjų bendradarbiavimą, kur pasaulis būsiąs padalintas į zonas. Britanijai ir Rusijai prez. Rooseveltas skyrė Europą ir Afriką. Bet kadangi britai turi svarbių kolonialinių interesų, esą galima prileisti, kad Rusija domīnuosianti Europoj... Prezidentas pageidavo, nors tas atrode negalima, gauti iš Stalino pasižadėjimą, neplėsti Rusijos teritorijos už tam tikros ribos. Stalinas tikrai gausias — Suomiją, Pabaltijos valstybes, Rytinę Lenkiją, Besarabiją. Jo nuomone, nesą prasmės priešintis tiems Stalino norams, nes jis ir taip turįs galią paimti tai.

Šįmet suėjo trys metai, kai 1962 m. rugpiūčio 24 d. mirė Los Angeles mieste prof. Mykolas Biržiška. Čia jis buvo nuolat kviečiamas į organizacijų susirinkimus bei parengimus, o taip pat pasisvečiuoti lietuvių šeimoje. Šį paveikslą nutarė L. Briedis, kai senosios išėivijos lietuviai Matilda ir Baltrus Barniškių buvo pasikvietę prof. M. Biržišką pietums. Baltrus Barniškis nuo caro laiko buvo spaudos platintojas, vėliau Amerikoje laikraščių korespondentas ir jų prenumeratos rinkėjas. Matilda Barniškiene savo darbu padeda organizacijoms ir laikraščiams. Prof. Mykolas Biržiška, didelis lietuvių spaudos mėgėjas, rado idomą pasnekešio su Baltru Barniškiu, kaip čia Amerikoje lietuvių laikraščiai ejo "kryžiaus kelius". Kai B. Barniškis į Ameriką atvyko, skaityti mokanciu lietuvių buvo mažai, bet jie mokėsi ir prenumeravo laikraštį. Paveiksle iš kairės: Matilda Barniškiene, Baltrus Barniškis, prof. Mykolas Biržiška, Anelė Ruseckienė, Lietuvoje buvusi mokytoja. Barniškių Los Angeles mieste gyvena nuo 1938 m.

Tebūnie kaip kas nori, bet JAV ir Britanija negalinčios kovoti su Rusija. (Look, 1962 m. kovo 13 d. nr. 6).

Tame straipsnyje yra daug daugtaškių. Bet gaila, kad nėra žinoma jokios kardinolo reakcijos į prez. Roosevelto nuomonę. Tik tiek tėra žinoma iš to straipsnio, kad kardinolas Spellmanas žymiai vėliau, jau 1943 m. gale, pradėjo abejoti prez. Roosevelto veiksmais, kai buvo sužinota prez. Roosevelta vykstant į Teherano konferenciją. Kardinolas, kaip geras krikščionis, tikrai galėjo padaryti nemažos įtakos į prez. Roosevelta. Bet kardinolas daugiau rūpinosi švietimo biliais, kaip šimtais milijonų krikščionių, kurie pateko į ateistų valdžią. Jam, atrodo, nelabai rūpėjo tie krikščionys, bet rūpėjo pinigai gauti katalikiškoms mokykloms. Niekur neteko pastebėti, kad tas Bažnyčios kunigaikštis būtu kėlęs balsą, kada jo broliai Kristuje buvo ir yra žudomi. Matyti, gal skaitė ar skaito tai politika. Bet žydas ir jis užstojo: tai jau nėra politika.

Kokia to meto nuotaika buvo, geriausiai parodo ir tas, kad ir toks žymus respublikonų šulas kaip senatorius Vandenbergas siūlė, jei JAV turi ginčytis su savo sąjungininkais, tai mažiausiai atidėti ligi pergalės. (Mr. Baruch, psl. 558).

Ruošiantis Maskvos konferencijai, Churchillis spalį 6 d. priėmė Edenui, jog turi būti atsiminta, kodėl anglai atsisakė pasirašyti sutartį su Rusija dėl jos vakarinių sienų ir sudarė tik 20-ties metų savitarpinės pagalbos sutartį. Buvęs rimtas pavojus Žemuose Rūmuose iš susidariusios stiprios opozicijos. Jis nežinąs pagrindo, kodėl ta pati opozicija negalinti pasireikšti vėl, gal būti, dar stipresnė formoj, nes oponentai turėtų visas galimybes šauktis į pagalbą prieš vyriausybę aukštus principus. Kitas reikalas esanti Taikos konferencija, kur padėtis gali būti imama kaip visuma, ir pataisos viena kryptimi gali būti išbalansuotos pataisomis kita kryptimi. Todėl esąs svarbiausias reikalas pa-

likti teritorinius klausimus galutinam susitarimui. Tai esą net labiau tikra apie JAV padėtį, ypatingai rinkimų metais. Jo patarimas savo Užsienio Sekretoriui, gauti iš anksto JAV nusistatymą, priimant naują padėtį 20-ties metų sutarties vystyme. (Churchillis, V t., psl. 667).

Kas ta naujoji padėtis, vystant 20-ties metų sutartį, parodo kitas raštas, rašytas spalį 11 d. tam pačiam Edenui. Tame rašte Churchillis dėsto savo pastangas toliau dėl būsiančios Užsienio Reikalų ministerių konfeerncijos Maskvoje. Bet tame rašte skamba visai nauja gaida. Jis prisipažįstąs, kad anglai patvirtino Atlanto Čarterio principus, bet jis kreipiąs Sekretoriaus dėmesį į tai, kad Rusija prisidėjusi prie tų principų, pasiremndama 1941 m. birželio m. sienomis. Jis taip pat jau kreipiąs dėmesį ir į Rusijos istorines sienas prieš dvejus karus — 1914 m. ir 1939 m. (Churchillis, V t., psl. 283).

Churchillis atsako griežtai laikytis Atlanto Čarterio principų ir pataria savo Užsienio Sekretoriui atsižiūrėti į sovietų reikaalvimus mažų valstybių atžvilgiu. Pats save visur vaizduoja kaip didelis mažųjų gynėjas, bet negina tada tų mažųjų, kada yra reikalinga ginti ir meta vilkams jas, ką pats smerkė, kai kiti darė.

Teherano Konferencija

1943 m. lapkričio - gruodžio mėn. įvyksta garsioji konferencija. Toje konferencijoje Churchillis aiškina pačiam Stalinui, kad anglai tenorį dviejų dalykų

— pirmiausia, kad Rusija būtų patenkinta savo sienomis; ir antra, kad suomiai būtų laisvi ir nepriklausomi gyventi kaip galint geriau tose nepatogiose srityse. (Churchillis, V t., psl. 399).

Stalinas, matydamas tokį kilniadvasį geradarį, atvykusį į Teheraną su juo pasikalbėti, pareiškia Churchillui, kad Rusija norėtų turėti neužšalantį Karaliaučiaus uostą. Be to, paėmęs žemėlapi, Stalinas nubrėžia liniją, kokį jis dar pageidautų užnugarį prie to uosto. (Churchillis, V t., psl. 404).

Churchillui tai yra nei šilta nei šalta, nes tas uostas yra ne anglų. Jam taip pat visai nesvarbu, kad amerikiečiai siūlė tokį uostą Rusijai Mandžiūrijoje — Dairaną.

1943 m. gruodžio 1 d. Churchillis patenkintas, kad jis galutinai išgauna iš maršalo Stalino, dar net Molotovui dalyvaujant, apibrėžtą rusų sienų reikalavimą. Rusai prašo Curzono linijos, su Lvovu sovietams. Taip pat Karaliaučių ir šiaurinę Rytų Prūsijos dalį. Lenkijos sienas pastūmėti ligi Oderio. Stalinas rėmė savo reikalavimus ir rusų sienas tuo pagrindu, kad jos atrodo jam etnografiškai esančios teisingos. (Edenas, psl. 496).

(Bus daugiau)

— Kiekvienas Lietuvis, kam rūpi tautiniai reikalai, atliks pirmiausia sau pačiam naudingą darbą, jeigu pasidarys Susivienijimo Lietuvių Amerikoje nariu, nes gaus gerą ir patikimą apdraudą, o dalyvaudamas didžiausios lietuvių fraternalinės organizacijos veikime, padidins lietuvių organizuotas pajėgas. Pasikalbėkit su SLA organizatorium. O daugiau apie SLA žinių gausit, jeigu parašysit: Lithuanian Alliance of America, 307 West 30th Street, New York, N. Y. — 10001.

RECEPTŲ

SPECIALISTAI

J. ir J.

PHARMACY

ROBERT KOVERA
ARLENE AZUKAS

Jūsų registruoti vaistininkai

IMPORTUOTI KVEPALAI IR
MAX FACTORS KOSMETIKA

Sveikinimai gimtadienio, vardadienio, vestuvių ir įvairių sukaktuvių proga, linkėjimai greičiau pasveikti ir padėkos ir visokioms kitoms progoms kortelės lietuvių ir anglų kalba.
Mrs. Snyders saldainiai.

2557 West 69th Street
TEL. PR 6-4363

PASIMATYKIT SU STANLEY LITVINU

APIE SAVO NAMO
INSULACIJOS PROBLEMAS

Mes turime išdirbtą reputaciją pilno pasirinkimo A-1 rūšies stako lentų ir namams materioly.

CARR-MOODY LUMBER COMPANY

3039 SO. HALSTED STREET — Tel.: VICTORY 2-1278

STANLEY LITVINAS, Mrg. — LIETUVIAI SALESMONAI

Dabar yra laikas tinkamai įrengti savo namą vasarai ir žiemai.

Romualdas Juknevičius: asmuo ir kūryba (Palaidi prisiminimai)

(Tęsinys)

Kažkokiū būdu tomis dienomis Viktorijos viešbutyje buvo apsistojęs olandų žurnalistas ar biznieriū, kurį nepaįstamas J. Grybauskas pakvietė į premjerą. Po vieno veiksmo jis išėjo iš salės. Nuomonė? Girdi, jūsų teatras per daug kelia balsą, olandai yra ramesni žmonės. Tatai kiek apkartino pergalės saldų vyną R. Juknevičiui.

Po šios premjeros gizelis, atlikęs ilgus vandrovėjimus, buvo pakeltas į meistrus. Recenzijos buvo medum tepos, Klaipėdos žiūrovai pasijuto ne provincijos, bet visos Lietuvos teatro avangarde. Kaip kažkada atsilankęs Kaunan ambasadorius Maskvoje J. Baltrušaitis pasakė "Lietuvos teatras yra dar tik lopšyje", dabar pamatė, jog jis jau nusimetęs vystyklus ir pradeda vaikščioti savom kojom.

Premjeros naktį režisierius užkūrė didžiulį balių Viktorijos pokylių salėje, nemunais tekėjo ugninis vandenėlis, nepaprastai polėkinga nuotaika, tarp baltų stalų sukaliuojosi frakutas viso šio sąmyšio kalbininkas, nusikuklindamas kryžminėje komplimentų ugnyje, prisipažindamas, girdi, tas ir tas reikiama nepraskambėjo, bet pasitenkinimas gerai atliktu darbu veržėsi net pro baltas frako marškinių sagas. Nereikalingos net prakalbos, nei programa, kai visi balius dalyviai vienbalsiai nešamini ant laimėjimo sparnų. Iš Viktorijos triukšminga gauja persimeta į naktinį Metropolį, iš ten į režisieriaus butą, kur bakchantus apaušta ne vienas rytas...

R. Juknevičius po kiekvienos savo premjeros užraugdavo tokius dionizinius žaidimus kūrybinei įtampai atpalaiduoti. Tėko dalyvauti ir A. Gustaičio komedijos Slogučiu pastatymo apilistyme. R. Juknevičiui komedinis žanras nelipo prie širdies, sakyčiau, jis nebuvo gimęs lengvam sąmojiui, publikos linksmimui. Lokiai, lengvai apmestuose Slogučiuose jis per daug "gilinosi", tirštino dažus. Ypač buvo persūdyta provincijos inteligentų balius statinė scena, kur aktorai, susėdę prie stalo, valgo - geria ir sako prakalbas. Ši visai ar dalinai neįskupiruota scena ir pražudė komediją (tuo įsitikinau po daugelio metų užjūriuose, kai buvo statomi Slogučiai visai be tos ligos, neveiksmingos scenos). Popremjeriniame baliuje nuotaiikos nebebuvo, tarp pačių aktorių vyko apsišaudymai, R. Juknevičius nesisukinėjo tarp stalų, sėdėjo kandus, paleisdamas vieną kitą repliką teatro recenzentui, visi jautėme, jog per kelią bus perbėgusi juoda katė. Drungni vėjai iš žiūrovų salės šiureno ir čionai, pokylio menėse. Kaip visa tai skyrėsi nuo linksmybe kunkuliuojan-

čio išdaigavimo po Vilties premjeros!

Kartą prisiminus komedijas, pastebėjime pakeliui ir R. Juknevičiaus klaipeidinį Mielųjų Gimnazių pastatymą, kuris taip pat buvo perkamuotas, pervaidintas, perdekoruotas taip, kad sąmojis išėjo su pakirptais sparnais. Ne, R. Juknevičius tebuvo psichologinės dramos meistras. Sledrinų laikų komedija Skrajojantis Gydytojas jam pavyko dėl mejercholdinių mandrybių iš vienos pusės ir studenlišku aktualijų iš kitos pusės.

R. Juknevičių kaip aktorių temačiau A. Gričiaus-Pivošos humoreskoje Palanga (Kaune) ir žmonėse po Tiltu (Klaipėdoje). Pirmuoju atveju jis vaidino vasarotoją, kuris amžinai ieško kepurės. Įeina kambarin ir geras penkias minutes ar net daugiau be jokių žodžių šniukštinėja po stalų, po kėdėmis, po pagalvėmis, po kaldromis, o pagaliau palenda palovin. Šios jo tyliosios scenos niekada nepamiršiu, ją gyvai ir dabar matau: susikauptimas, judesių prasmingumas, jų sutelkimas tiksliai vienam tikslui — kaip surasti pamestą kepurę! Pradžioje žiūrovas susiintriguoja, stengiasi suprasti, ko čia tam tipeliui reikia, laukia paaiškinimo, o paskui nė nelaukia, nes ir be to mato, ko anas užlipo scenon. Tikras stalinis slavinis mokyklos šėdėvriukas!

Žmonėse po Tiltu jis drauge su H. Kačinsku vaidino miesto niekadarių porę. (Beje, R. Juknevičius taip vykusiai imitavo vieną klaipeidišką žurnalista-recenzentą, jog salėje kažkas garsiai suriko: Žiūrėkit, tai Iksas!). Kulminacinis pasireiškimas — įsilaužimo scena, kai jis, atsinešęs įrankių skrynelę, stengiasi atrakinti seifą. Tie visi pasirengimai, instrumentų apvaidinimas, susirūpinimas kuo patogesne pozicija žiūruose sukelia visišką pasitikėjimą įsverželio kvalifikacijomis.

Vienas R. Juknevičiaus kaip režisieriaus bruožas — savarankiškumas (turiu galvoje nepotizmą, kuris buvo įsisukęs į mūsų teatrą). Amžinasis jo ginklansėys J. Grybauskas, nors ir teatralas nuo pat gimnazijos suolo, tegavo Slogučiuose padavėjo rolę... be žodžių. Tai buvo jo pirmasis ir paskutinis vaidmuo, neskaitant stedrinių Skrajojantio Gydytojo, kur vaidino kalamūrinį notarą. Šis nepamainomas išdaigininkas pobūviuose, nesulaikomas organizatoriū, teatro propagandininkas, metęs pelningą tarnybą susisiekimo ministerijoje, turėjęs stiprų užnugarį įsisukti užsienio reikalų ministerijon (ir geras būt buvęs diplomatas!), tiek geriausių metų paskyręs teatrui, regis, dabar artimiausiam prieteliui tapus savarankišku režisierium, galės kilti kaip ant mielių. Savo bičiulystės skolą jis

atsiėmė tuo, kad, glaudžiai bendradarbiaudamas su R. Juknevičium kaip režisierius asistentas, pasisavino savo riterio žinias bei patirtį. Ir vėliau, jau vokiečių okupacijos metais, Marijampolėje pastatė skoningą, nuosirdžią Marilės dramą, atkasdamas iš nežinios simpatingą, romantiską aktorę Arminaitę. Antrosios bolševikinės okupacijos laikais, iki savo ankstyvos mirties, buvo operos režisierium. Apsimoka būti gero riterio ginklanešiu! Kai R. Juknevičius buvo stumdomas po provincijos teatrus (Telšiuose ir Klaipėdoje), jo satelitas J. Grybauskas direktoriavo bei režisavo Vilniuje, deja, negalėdamas papūsti prieš policinio režimo vėją ir pagelbėti savo mokytojui R. Juknevičiui, kuris vokiečiųmečiu buvo pasirašęs kvailai sugalvotą, niekam nereikalingą buvusių Liaudies Seimo deputatų deklaraciją (R. Juknevičius pirmuoju bolševikmečiu, kaip žinom, buvo išrinktas seimo deputatu). Tegu būna visiems laikams pamoka, dievaži, netraukim politikos liūnan didelių menininkų (prisiminkim V. Krėvę ir kitus)!

Iš vėlyvesniųjų R. Juknevičiaus pastatymų atsimeu G. Hauptmanno Prieš Saulėleidį (Vilniaus teatrui vokiečių okupacijos laikais gastroliuojant Kaune). Savo akimis netikėjau M. Chadaravičiaus ir jaunosios Kurmytės triumfu. Žiburėlio bendrabutyje ilgai gyvenęs viename kambaryje su žemės ūkio ministerijos buhalteriu M. Chadaravičium, kuris vakarais lankydavo B. Dauguviečio vaidybos studiją, ankstyvais rytmečiais kankindavo Aischylo tragedijų išpūstomis deklamacijomis, girdi, balso pastatymo mankštomis, niekada netikėjau jo gabumais. Tai buvo teroras, o ne deklamacija. Ir, va, dabar Prieš Saulėleidžio dramoje šis gerai nauaugęs vyras vaidina svarbiausią rolę, knygy leideją, kuriam reikalai klostosi pagal patarlę "Žylė galvon, velnias uodegon". Įkinkyti visi jo fiziniai duomenys, aukštas ūgis, klasiški veido bruožai, alietiniai judesiai, lėtas būdas. Ir barokiname sodelyje, tarp rožinių pavėsių, įsimylėjęs senis deklamuoja Goethės romantinį eilėraštį (regiu snieguotas kalnų viršūnes... ir tave, regiu tylų ežerų paviršių... ir tave, regiu mėlyną padangę... ir tave), besimellindamas vaikų darželio vedėjai (Kurmytei-Monkevičienei). Visiškai dingusi daugvietinė teroristinė mokykla, išbalansuotas balsas lyg lašas po lašo žiūrovo sąmonę pratašo. Jo paskutinioji meilė (Kurmytė) šioje sodelio scenoje tiesiog kvepėjo kaip pavasario gėlė, prasiskleidus visoje gražybėje. Oksfordo profesorius, knygy leidejo bičiulis (H. Kačinskas), šachmatų (ar šaškių) scenelėje trumpai drūtai nupiešė anglių intelektualo vaizdelį, kuris, dabar mums suanglosaksėjus, atrodo, buvo visai teisingas. Šiuo vaidmenėliu jis dar kartą pabrėžė savo pirmaujančią padėtį Lietuvos aktorių Parnase. Sudrausmintas P. Kubertavičius (be ge-

Vakarinis Amerikos moterų aprėdėlas, išdabintas įvairiais gintaro karoliais.

ro režisieriaus jis išėdavo į galilaukęs) būdingai atliko šiurkštaus žento, leidejo paveldėtojo, žmogaus iš liaudies vaidmenį. Taip pat ir Kymantaitė-Gregorauskienė, liguista leidejo dukte, atskleidė visas savo aktorines galimybes. Čia trumpoje advokato rolėje parodė kruopštų įstatymo raidės žiurkę Alg. Jakševičius. Visas spektaklis buvo pašvestas aktoriams ir tiksliai aktoriams. Aišku, režisierinė ranka visur buvo jaučiama (dekoracijos, mizanscenos, teksto pabrėžimai, pauzės, atvėtymas pelų nuo grūdų). Tai buvo didelis spektaklis, manau, net geresnis, už Viltį (ten buvo per tirsta butaforijos). R. Juknevičius jau buvo savo kūrybos zenite.

Niekas R. Juknevičiaus taip negąsdino, kaip žmogus su kauke. Po Stedros gastrolinio spektaklio iškilmingoje vakarieneje jis buvo pasodintas greta Dotnuvos Akademijos rektoriū prof. Tonkūno. Šisai rimtas, oficialus mokslo žmogus pasakė prakalbą, girdi, akademija labai džiaugiasi tokiu menišku pėrenkimu, jisai dėsiąs pastangas ir ateityje remti panašios rūšies kultūrinius įvykius. Sėdėdami su J. Grybausku priešais, nervingai laukėme R. Juknevičiaus viešo žodžio. Užuoat atsakęs rektoriui, jisai apsikabino jį ir pabučiavo, o po to susimušė stipraus dotnuviniū vaisvynio kaušelius, išgėrė ir visą laiką tapšnojo profesoriui per petį. Stebėdami jūdvių draugystės peripetijas, vos negavom gumbo besijuokdami. Oficialumas ir jo karikatūra (ta proga prisimeu šaliapino pagerbtuves Klaipėdoje, kai konservatorijos direktoriui prof. Prialgaukui įsileidus į metafizinius muzikos esmės svarstymus, maestro per stalą persisvėrė ir pabučiavimu nutraukė miglotą, nepabaigiamą prakalbą, sakydamas: Taip, profesoriū, aš tave supratai!).

R. Juknevičius nelankydavo Klaipėdos madingų kavinių, kur reikėdavo atsinešti tam tikrą etiketą. Laikydavosi aktorių kompanijos, linksmindavosi šeimyniška, uždara, o jeigu

išeidavo, tai dažniausiai į didlie-tuviškai žydišką Metropolį, kur jo neatplėšiamas šešėlis J. Grybauskas, gerai nuotaikai esant, pralinksmindavo publiką ekstra programa. Vokiško raugo užei-gos (daug švaresnės už didlie-tuviškąsias) jam buvo visai sve-timos. Klaipėdoje visiškai nesiklimatizavo, nei jo mątydavom Smiltynėje, nei pajūryje, nei kurhauze. Tur būt, per trejus buvimo metus jis nė kartą nesimaudė jūroje, vandens prieta-ringai bijojo, girdi, jam burtininkė patarė saugotis šlapios vietos.

Vieną sekmadienio rytą, maldingiems protestantams su miš-knygėmis einant į bažnyčias, skambant varpams, į Liepojaus gatvę įsuka dviračiu jaunas žmogus... su fraku. Plasnoja į visas puses juodi skvernai, dviratis vingiuoja zigzagais nuo vieno šaligatvio prie kito, šoka į tarpuvartes maldininkai, laukdami, kada gi pagaliau tasai beprotis nusiųks sprandą...

Teko būti jo vardadienio pro-ga Viktorijos viešbučio kambarelyje. Tai buvo ne išgėrimas, bet vienas nenutraukiamas spektaklis, kuriame vaidino var-davininkas ir jo mokintinis J. Grybauskas (šis buvo geresnis gyvenimo negu scenos artistas). Programon neįėjo anekdotai (kūrybingi žmonės jų nemėgsta), vyko ekspromptinė kūry-ba, žinomų žmonių imitacija, dienos įvykių komentavimas. Tokio pobūvio svečiai turi apsišarvoti geležiniais nervais, at-sizadėti savo ego, nes kiekvie-ną akimirką gali būti panaudo-ti kaip medžiaga šeimnininko iš-daigoms. Žmonėms su kaukė-mis čia nėra vietos.

Vienas toks žmogus su kauke buvo V. D. Gimnazijos mokyto-jas Ant. Venclova, literatūrinis snobas, kokį tepažinojau savo gyvenime. Kartą jisai pakvie-čia R. Juknevičių, J. Grybauską ir mane į vaišes. Pastatė ant stalo ant šaknelių užpiltosios grafiną (nedaug jame tebuvo viršminėtosios, nepilna puselė), atidarė sardinių dėžutę, girdi, pačių geriausių ir brangiausių, kokių tegalima gauti Klaipėdo-je. Stikleliai mažutukai, išmetėm po porą, užkandom brangiųjų žuvelių, bet daugiausia buvom vaišinami pasipūtusiais, iškil-mingais literatūrinės išminties patiekalais. Žiūrėm — šeimnin-kaš neberagina gerti. R. Jukne-vičius krenta į melancholiją. A. Venclova paagčiau susipran-ta ir bando pilti dar po vieną, specialiai besikreipdamas į R. Juknevičių: Juknevičiau, gerk, tu gi mėgsti! O šisai kvailai tesišypso ir atsiprašinėja, girdi, gal jau bus gana... Režisierių-menininką šios lapės vaišės supurtė iki padugnių. Atsisveiki-nę turėjom papildomai eiti pas Kupiškio žydėlį.

Vieną šventadienio vakarą svečiavausi netoli Viktorijos viešbučio, šeimnininkas turėjo skotinės viskės, pasisūliau iš viešbučio atnešti selterio. Žiūriu — prie baro stovi į kraštutinę melancholiją nuskendęs R. Juknevičius ir J. Grybauskas (tokiose sielos būsenose jiedu būdavo nepakenčiami įkyruo-

liai, matyti, bus apsisitę pini-gų. Trumpai pasisveikinau su jais, nesileisdamas į jokiais kal-bas, pasikišau po pažasčiu selte-rio bonkas ir išėjau, neatsakęs į jų tardymus. Prasidėjus grynai privatinėm vaišėm (kur dar bu-vo įmaišyta ir romantika), neil-gai trukus sučiřska skambutis ir, atidarius duris, prisistato abudu viršminėtieji, visiškai nepažįstami namų šeimnininkui žmonės. Mat, Klaipėdoje kiekvienas žino, jei žmogus perkasi išsineština selterį, jisai būtinai gers škotinę viskę, vadinasi, jiedu nepastebimai mane atsekė iki durų ir, kiek palaukę, įsi-vietino šeimyniniame baliuje. Po vieno kito stikliuko išsigydė iš melancholijos, ir pagaliau šei-mininkas net džiaugėsi tokiais įdomiais svečiais. Žinoma, tu-rėjau draugui pasiaiškinti, jog aš jų nekviečiau...

Su R. Juknevičium bendrauda-mas, turėjai visą laiką saugotis jo "režisierinių" užmačių. Per vienas Velykas, eidamas iš svečių, Žaliakalnyje sutinku jį patį geroj nuotaikoj. Nutarėm pavizituoti dailininką P. Kalpo-ką žemaičių gatvėje, kur kaž-kokiais sumetimais (pats būda-mas italų stiliaus žmogus) bu-vo pasistatęs švediško stiliaus namus. Gražiai buvom priimti, velykinis stalas laukė laukė valgytojų, bet, mano nelaimė, buvau girtesnis už R. Juknevi-čių, po formalinių mandagybių prie stalo prisūndau, R. Jukne-vičius padėjo mano rankas ant rūtomis papuošto parsiuko, at-rodžiau, lyg būčiau jį apsikabi-nęs. Dailininkė Dubeneckienė-Kalpokiene ėmė protestuoti prieš nusizengimą etiketui, bet Petras Kalpokas jai ėmė aiškin-ti, jog aš esu portugalas (su juo kalbėjomės itališkai), kuris turi

savo tautinius papročius, ir Lie-tuvai nereikia gadinti diploma-tinių santykių su svetimomis valstybėmis.

Dar Stedros laikais Velykoms buvom pakviesti į Aleksoto Mai-sto fabriką, kur J. Grybausko tėvas buvo ūkvedžiu. Tenai nieko nestigo, kas buvo išrasta ma-lonomams patenkinti nuo kara-liaus Saliamono laikų, tenai pa-bendradarbiavę, vieversiuokams dainuojant, Nemunui varant išus, grįžom šiaip taip į Žalia-kalnį. Daugiausia nuo pavasa-rio buvau nukentėjęs aš, snie-gas tirpsta, visur upeliai, van-denių pasruvę grioviai, buvau apsirengęs šviesiu kostiumu, ta-sai šviesus kostiumas buvo pa-našus į mazgotę, kol nuslampi-nėjom pas O. Kurmytę su vely-kinu vizitu Žaliakalnyje. Ma-ne prispaudė prie durų, paspau-dė skambutį, atidarius duris, vaizdas buvo skandalingas. Kurmytė, mątydama tokią kom-paniją, tuojau paskambino poli-cijai, kuri netruko atsirasti. Tvarkos pareigūnui atsiradus virtuvėje, kai jau grėsė mums areštas, staiga iš salono iššime-ta gražiai apsirengęs velykinis vizitatorius P. Kubertavičius ir sako policininkui: Ponas, čia yra mano svečiai! Uniformuo-tas pareigūnas atidavė pagarbą ir nulipo laiptais žemyn. Bet dėl viso pikta pasiliko budėti gatvėje, reikalas jam nebuvo aiškus. Mūsų vizitas negalėjo ilgai tęstis, reikėjo nešintis na-mo, vadinasi, tiesiai pulti į val-džios dabotojų rankas. R. Juk-nevičius virtuvėje ėmė režisuoti rankšluosčius, virvagalius, su-suko tokį lyną, jog mes vienas po kito nusileidom iš antro aukš-to į kiemą ir be valdžios įsikiši-mo išsiskirstėm į namus.

Ir po visų tų patirčių, ar gi

R. Juknevičius buvo blogesnis bohema, kaip kad mes įsivaizda-vom esą? Po paviršutinišku miesčionišku šlifu slėpėsi kūry-biška siela, pasidavusi teatro vėlniui ir jam ištikimai tarnau-si, kol pasibaigs kraujo sutar-tis. Vien tik iš R. Juknevičiaus gyvenimo pasimokykime, jog miesčionija davė žmonijai labai daug kultūrinių vertybių.

Klaipėdoje R. Juknevičius dar atmintinas kaip spaudos balių talkininkas. Vykstant civili-niam Ispanijos karui, bendro-mis redaktorių ir teatroly pas-tangomis buvo Viktorijos vieš-butyje pastatytas Madrido Kri-timas. Kiek čia pridėjo rankos R. Juknevičius! Lietuvos žinios (vyriausybininkai su redakto-riumi Kardeliu priešakyje) ka-riauja prieš Lietuvos Aidą (na-cionalistai su redaktorium Alantu). Prinešė iš teatro viso-kiausių triukšmo aparatų, tratė-jo kulkosvaizdžiai, pyškėjo pat-rankos, vietoj durtuvų buvo pa-leisti butaforiniai plunksnako-čiai, vietoj bombų krito iš dan-gaus Lietuvos žinios ir Lietu-vos Aidas. Nors ir nekomedinio tipo, žmogus leidosi įviliamas į lengvo žanro pramogas, drau-giškai bendradarbiaudamas su spaudos žmonėmis, jeigu jie ką turėdavo "rimtai" paruošę. O dr. J. Pajaujis, Butkų Juzė, P. Klimaitis ir kiti būdavo ten len-gvai prisisaukiami.

Ne, kūrybingesnio teatrolo aš nesu pažinojęs kaip R. Juknevi-čius!

Iš "Pirmoji Pradalgė".

PIRKITE SAV TAUPYMO BONUS

7 — NAUJIENOS, CHICAGO 8, ILL.
— SATURDAY, AUGUST 28, 1965

MIK. IVANAUSKAS

"MISKO KLAIKUMA"

(Iš parodos Theodore Roosevelt mokykloj, Cicero)

JT BIBLIOTEKOS DIREKTORIAUS L. J. VLADIMIROVO MOKSLO DARBAI

Buvęs Vilniaus universiteto mokslinės bibliotekos direktorius, docentas L. Vladimirovas, dabar Jungtinių Tautų bibliotekos direktorius, liepos mėn. parvyko Lietuvon ir Vilniaus universitete apgynė mokslo darbą mokslo daktaro laipsniui gauti.

Vytauto D. Universiteto Kaune auklėtinis L. J. Vladimirovas jau nuo seniau buvo susirūpinęs Lietuvos knygos ir bibliotekos istorija Lietuvoj.

Tai toji mokslo šaka, kuri gerokai buvo apleista ne vien tik Lietuvoj, bet ir kitur.

Iš tos mokslo srities L. J. Vladimirovas, be kitų, yra parašęs šiuos tyrinėjimo darbus: Pirmosios bibliotekos Lietuvoj — "Bibliotekų darbas" Nr. 1, 1957 m.; Vilniaus universiteto biblioteka, Vilnius, 1958 m.; Pranciškus Skorina — Vilniaus spaudos pradininkas, Vilnius, 1956 m.; Vilniaus vaidmuo spaudos atsiradimo ir paplitimo Rytų Europoj, — "Techninis biuletėnis", Nr. 1, 1959 m.; Bažnyčios kova prieš kultūrą, — "Mokslas ir gyvenimas", Nr. 1, 1964 m.; Imperatoriškas Vilniaus universitetas 1803—1832 m. kn. "Vilniaus universitetas", 1956 m.; Iš bibliotekų Lietuvoje istorijos, "Bibliotekininkystė ir bibliografijos klausimai", 1955 m. (šio periodinio leidinio L. J. Vladimirovas yra nuolatinis redakcijos bendradarbis); Caro vyriausybės politika kultūros-švietimo srityj Lietuvoj 1861—1864 m.; Šiaulių Zubovų bibliotekos klausimu. — VVU; Mokslinės bibliotekos metraštis 1958—1959 m., Vilnius, 1961 m.; Lietuvos kultūros-švietimo draugijos 1905—1907 m. revoliucijos ir Stolypino reakcijos metais, "Bibliotekininkystė ir bibliografijos klausimai" 1962 m.; Vilniaus bibliotekos skaityklos "Znanije" ve-

kla pirmosios Rusijos buržuazinės - demokratinės revoliucijos laikotarpiu — kn. VVU, "Mokslinės bibliotekos metraštis", 1957 m.

Todėl L. J. Vladimirovas mokslo daktaro laipsniui apginti pasirinko darbą "Lietuvos knygos ir bibliotekų istorija iki 1917 m.

L. J. Vladimirovo toje srityje plačiai pasidarbuota, daug tuo klausimu įvairių spaudoje straipsnių ir leidinių išleista ir nemaža teko rausti senesniuose įvairiuose spaudos leidiniuose bei kituose dokumentuose iki susirado tiems darbams reikiamos, gerai dokumentuotos medžiagos.

Kieno anksčiau knygos ir bibliotekos istorijos klausimu buvo rašyta, L. J. Vladimirovas ir tuos darbus yra suminėjęs ir vienaip ar kitaip įvertinęs.

Štai jis pasisako, kad ir V. Biržiška toje srityje dirbęs. Bet jo darbo apimtis buvo ne tiek Lietuvos knygos ir bibliotekų istorija, kiek artėjo prie literatūros istorijos srities darbo, ir tai medžiagos buvo mažoka panaudota. V. Biržiškos "Aleksandrynas", kad ir nušviečia kai kuriuos knygos spausdinimo ir bibliotekų momentus, bet to darbo turinys nėra išimtinai knygos ir bibliotekos istorijai Lietuvoj skirtas.

Savo darbe mokslo daktaro laipsniui apginti "Lietuvos knygos ir bibliotekos istorijos bruožai", L. J. Vladimirovas išvardija visą eilę autorių lenkų, rusų ir kitų, kurie šį tą kada nors yra parašę iš tos srities ar toje srityje veikę.

Iš lietuvių, be V. Biržiškos, yra jis suminėjęs dar šiuos autorius: K. Jablonskį — "1510 m. Albrechto biblioteka", — VVU mokslinės bibliotekos metraštis

M. IVANAUSKAS — "Skulptūros fragmentas"

M. Ivanausko parodos katalogas

Spaudoje jau buvo paskelbta, kad šį šeštadienį, rugpjūčio 28 d. 7 val. vak. Ciceroje, Theodore Roosevelt naujosios mokyklos patalpose (50 Ave. ir 15 St.) atidaroma inž. Mikalojaus Ivanausko apžvalginė dailės - grafikos paroda. Išleistas skoningas 52 psl. anglų kalba katalogas - albumas, gausiai iliustruotas dailininko kūrinių, gerame popieriuje atspausdintas ofsetu rusva spalva. Keletas puslapių skirta tekstui. Atskiras 8 psl. priedas lietuvių kalba. Kaip angliškame, taip lietuviškame leidiniuose paaškinami liepsnos grafikai pritaikomi metodai ir galimy-

bės, kaip panaudojant šias technines priemones, išgauti naujų efektų bei gerų rezultatų labai didelės. M. Ivanauskas šiuos metodus pirmas išvystė iki tokio laipsnio, kad galima atlikti grafikos darbus taip gerai, kaip medžio raiziniai arba graviūra.

Šiai parodai priduoant orumo, reikia prisiminti, jog M. Ivanauskas dar Kaune būdamas išbandė "liepsnos tapybos" būdą, užtat ir parodos kataloge pažymėta; 1938-1965 laikotarpis. Išstatoma per 150 kūrinių, nuo pačių ankstyvųjų iki vėlesniųjų, kur įvesta tonas, dekoratyvinis ir abstraktus elementas.

Apie Ivanausko kūrybą gražiai atsiliepė The Chicago Tribune š. m. rugpjūčio 19 d. ir lenkų dienraštis "Dziennik Związkowy" rugp. 18 d.

1958—1959 m., Vilnius, 1961 m.; Lebedys J. ir Palionis — Seniausias lietuviškas rankraštinis tekstas, — Bibliotekininkystės ir bibliografijos klausimai", t. 3, 1964 m.; K. Korsakas — "Pirmoji lietuviška knyga", Vilnius, 1947 m.; Z. Ivinskis — Die Druckerei der Jesuiten ir Wilnius und die erste litauischen katholischen Buecher, — "Commentationes Balticae", Bonn, 1953 m.; Puzinaitė V. ir Vladimirovas L. — Senojo Vilniaus universiteto katalogai, "VVU Mokslinės bibliotekos metraštis", 1957 m.

L. J. Vladimirovas prileidžia, kad pirmosios knygos atsiradimas Lietuvoj nėra tikrai žinomas ir pirmoji knyga nesurasta.

Be to, L. J. Vladimirovas teigia, kad anais senais metais Vilnius buvo kultūros centras Rytų Europai ir slavams. Anot L. J. Vladimirovo, ano meto lietuviai mokslininkai Kulvietis (1510—1510), S. Rapolionis (1485—1545) buvo tie vyrai, kurie daug prisidėjo prie Karaliaučiaus universiteto įsteigimo.

Iš Lietuvos draugijų, kurios prisidėjo prie kultūros ir švietimo darbo, L. J. Vladimirovas sumini "šviesą", "žiburį", "Saulę" pradėjusias veikti Lietuvos revoliuciniais metais.

Be lietuvių kalbos, L. J. Vladimirovas yra daug parašęs iš tos pat savo darbo srities ir rusų kalba. Tarp kitų "Očerki po istorii knygi ir bibliotek v Litve do 1917 goda", Vilnius, 1965 m. kn. 84.

L. J. Vladimirovas gavo Jungtinėse Tautose bibliotekos direktoriaus postą konkurso keliu. Tai nebuvo taip lengva tokioj įstaiigoje keturiems metams įsikurti. Sutartis sudaroma tik keturiems metams.

Jungtinių Tautų bibliotekoj virš šimto tarnautojų.

J. Vilkaitis

Filmų bendrovė kiekvieną dieną artistui Kirk Douglas duoda valandą poilsio, bet jam ramybės neduoda Senta Berger ir Rina Ganor.

Italy madų meistras S. Fontana siūlo moterims paveiksle matomą sekmdianinį išvažiavimo aprėdą. Moterys labai gerai jame jautiasi, turi progos pailsėti. Bet kiekvienai moteriškai šis reikia pritaikyti.